

DOI: 10.32782/2786-9156.107.3.45-63
УДК 343.352:343.21(477)

Вознюк А. А., доктор юридичних наук, професор, завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, Україна)

e-mail: vaa.999999@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3352-5626>

Мішура М. В., аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, Україна)

e-mail: kmovcan89@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4312-1378>

СУБ'ЄКТ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОКТРИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

У статті досліджено проблемні питання тлумачення суб'єкта активного (ч. 1 ст. 369-2 КК України) та пасивного (ч. 2 ст. 369-2 КК України) зловживання впливом.

З'ясовано, що суб'єкт активного зловживання впливом (ч. 1 ст. 369-2 КК України) є загальним суб'єктом злочину, що не унеможливує випадки вчинення цього делікту службовою особою. Водночас учинення злочину службовою особою в цьому та подібних випадках логічно було б щонайменше визнавати обставиною, що обтяжує покарання. Ще кращий варіант розв'язання проблеми, як видається, пропонують автори проекту КК України, визнаючи вчинення певних злочинів із використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей ознакою, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь.

Критично проаналізовано позицію Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 березня 2021 р.

Запропоновано способи розв'язання проблеми тлумачення суб'єкта пасивного зловживання впливом, виокремлено їх позитивні та негативні аспекти. Найбільш оптимальним визнано варіант визначення суб'єкта пасивного зловживання впливом як спеціального – будь-якої особи, яка не використовує становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особи, що надає публічні послуги. Із цією метою ст. 369-2 КК України запропоновано доповнити приміткою, у якій вказати ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 або 3 цієї статті.

Ключові слова: кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, корупційне кримінальне правопорушення, суб'єкт кримінального правопорушення, зловживання впливом, неправомірна вигода, службова особа, кримінальна відповідальність, кваліфікація.

Постановка проблеми. У контексті застосування ст. 369-2 Кримінального кодексу (далі – КК) України складним питанням є встановлення суб'єкта цього делікту. Від нього залежить не лише правильна кваліфікація вчиненого, а й можливість притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення діянь, описаних у диспозиціях ст. 369-2 КК України. Складнощі полягають, зокрема, у тому, що в зазначеній кримінально-правовій нормі йдеться про різних учасників зловживання впливом: 1) особу, яка пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особу, яка приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування,

або пропонує чи обіцяє здійснити вплив за надання такої вигоди; 3) особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 4) третю особу, якій можуть надати неправомірну вигоду. Водночас суб'єктами цього делікту визнають лише першого та другого учасників зловживання впливом. Ідеться про суб'єкта активного зловживання впливом і суб'єкта пасивного зловживання впливом, кримінально-правові ознаки яких визначити досить складно. Свідченням цього є не лише дискусії серед учених, а й неоднозначні підходи в судовій практиці. Вказане обумовлює складнощі у кваліфікації корупційних кримінальних правопорушень загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній кримінально-правовій літературі проблемні питання відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 369-2 КК України, досліджено в роботах О. О. Дудорова, В. І. Дюрдя, К. П. Задої, В. М. Киричка, О. О. Книженко, М. О. Комарницької, Н. О. Кочерової, О. К. Маріна, В. О. Навроцького, А. В. Савченка, Л. Ю. Тимофєєвої, В. І. Тютюгіна й інших учених. Попри це, чимало проблем у зазначеній сфері, зокрема пов'язаних із суб'єктом делікту, залишаються нерозв'язаними або принаймні дискусійними.

Формулювання цілей. Метою статті є отримання науково обґрунтованої відповіді на питання стосовно того, хто є суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК України, та чи правильно його тлумачать у теорії кримінального права й правозастосовній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Пошук відповідей на ці питання передбачає звернення до положень КК України, поглядів вчених і судової практики.

1. Суб'єкти злочинів, передбачених ст. 369-2 КК України: загальні зауваги.

Наведені вище положення про загальний і спеціальний суб'єкти злочину слід ураховувати під час аналізу диспозиції ст. 369-2 КК України в контексті визначення суб'єкта цього делікту.

Ні в ст. 369-2 КК України, ні в інших нормах закону про кримінальну відповідальність немає визначення суб'єкта зловживання впливом чи принаймні будь-яких інших положень, що характеризували б його ознаки як загального чи спеціального суб'єкта злочину. Тому висновок про те, чи є суб'єкт досліджуваного делікту загальним або спеціальним, повністю залежить від аналізу юридичних ознак складу злочину, передбаченого ст. 369-2 КК України, а також урахування системних зв'язків цієї кримінально-правової заборони з іншими статтями КК України, приписами міжнародних конвенцій, імплементованих в аналізованій кримінально-правовій нормі. Тобто його можна встановити лише шляхом тлумачення кримінально-правових норм.

Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-2 КК України, відрізняється від суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України. У першому випадку йдеться про суб'єкт активного зловживання впливом (фактично це замовник впливу на об'єкт впливу – особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), а в другому – про суб'єкт пасивного зловживання впливом (фактично це потенційний чи удаваний виконавець впливу або, інакше кажучи, посередник між замовником та об'єктом впливу).

2. Суб'єкти злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-2 КК України.

У теорії кримінального права суб'єкта активного зловживання впливом (ч. 1 ст. 369-2 КК України) визнають загальним суб'єктом злочину [1, с. 290; 2, с. 409; 3, с. 630; 4, с. 174; 5, с. 1177–1178], що є цілком закономірним з огляду на тлумачення змісту положень ст. 369-2 КК України.

Однак слід ураховувати випадки, коли таким суб'єктом може бути службова особа. Наприклад, слідчий надає неправомірну вигоду прокурору, щоб останній вплинув на суддю з метою зміни запобіжного заходу підозрюваному.

Для визнання суб'єкта цього злочину службовою особою важливо встановити не лише його статус, а й факт використання влади чи службового становища.

У теорії кримінального права існує вузьке та широке розуміння використання влади чи службового становища. Використанням влади чи службового становища у *вузькому значенні* вважають використання лише повноважень, обумовлених владою чи службовим становищем, а в *широкому* – можливостей, пов'язаних із такою владою чи становищем, зокрема службових зв'язків, авторитету займаної посади тощо.

З урахуванням такої інтерпретації в зазначеному прикладі суб'єкт активного зловживання впливом, перебуваючи в статусі слідчого, хоча й не зловживав своїми повноваженнями, однак використовував службові зв'язки з прокурором для встановлення з ним контакту й передання йому неправомірної вигоди. Такий контакт (наявність особистих зав'язків) із прокурором відбувся суто у зв'язку з перебуванням слідчого на займаній посаді, а не через інші обставини (друзі дитинства, разом навчалися, є родичами тощо).

У зв'язку із зазначеним постає логічне питання: чи має значення в такому випадку статус суб'єкта активного зловживання впливом і чи слід надавати цій обставині кримінально-правового значення?

З одного боку, суб'єкт активного зловживання впливом для забезпечення подальшого впливу використовує неправомірну вигоду, а з іншого – він також використовує свої службові зв'язки із суб'єктом пасивного зловживання впливом (знайомство, довіру, можливість прийти на прийом тощо), тобто владу в широкому значенні. Водночас у диспозиції ч. 1 ст. 369-2 КК України відсутні будь-які вказівки щодо вчинення цього злочину службовою особою. Попри те, що зазначена особа володіє статусом службової, загалом суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-2 КК України, є загальним. Це означає, що для кваліфікації вчиненого статус суб'єкта делікту значення не має, проте його можуть урахувати під час призначення покарання. Подібним чином розмірковують окремі вчені, зазначаючи, що суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України, може бути й службова особа, однак цей її статус для кваліфікації значення не має [6, с. 255].

Учинення злочину службовою особою в цьому та подібних випадках логічно було б щонайменше визнавати обставиною, що обтяжує покарання, про що вже зазначалося в попередніх дослідженнях [7, с. 534–535]. Ще кращий варіант розв'язання проблеми, як видається, пропонують автори проекту КК України, визнаючи вчинення певних злочинів із використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей ознакою, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь [8]. Водночас цей варіант неможливо інтегрувати в КК України, оскільки різною є «філософія» чинного закону про кримінальну відповідальність та його проекту. Слід зауважити, що в контексті торгівлі впливом у проекті КК України (ст. 9.5.16.) така ознака, як учинення злочину з використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей, не застосовується, на підставі чого можна висловити декілька припущень: 1) автори проекту не допускають можливість кваліфікації вчиненого як торгівлі впливом у разі використання під час цього делікту службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей (такі дії, у разі вчинення їх службовою особою з використанням службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей, підлягатимуть кваліфікації за іншою статтею; 2) автори проекту помилково не врахували цієї обставини.

3. Погляди вчених щодо суб'єктів злочину, передбаченого ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України.

Питання визначення суб'єкта пасивного зловживання впливом (ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України) є досить складним, на що вказує неоднозначність позицій науковців. Диску-

сії стосуються передусім питання про те, до яких суб'єктів він належить – загального чи спеціального, а також можливостей учинення цього злочину службовою особою.

О. О. Дудоров встановив, що застосування різних способів і методів тлумачення кримінального закону дає змогу одержувати різні відповіді на це питання. У юридичній літературі з цього приводу представлений широкий спектр думок. Якщо одні науковці (наприклад, П. П. Андрушко, В. М. Киричко, О. О. Титаренко, Н. М. Ярмиш) визнають службову особу суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, то інші (Л. П. Брич, В. І. Тютюгін, К. П. Задоя, А. В. Савченко, О. В. Кришевич та ін.) заперечують цю точку зору, пропонуючи кваліфікувати відповідні дії такої особи за ст. 364 або ст. 368 (368-3) КК України [2, с. 409; 9].

У подальшому О. О. Дудоров констатує існування щонайменше альтернатив у вигляді визнання суб'єкта зловживання впливом, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України:

1) спеціальним – це особа, яка не є службовою, але має можливість вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави;

2) загальним – це може бути і службова особа, і особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, і працівник підприємства, установи, організації – за умови, що дії такого суб'єкта, які становлять зловживання впливом, не означають використання її службового становища чи наданих їй повноважень;

3) спеціальним – це лише такі особи, які здатні впливати на того, хто уповноважений на виконання функцій держави, шляхом використання можливостей, пов'язаних з їх службовими повноваженнями в широкому розумінні (обумовлених такими можливостями). Ідеться про службових осіб та осіб, які надають публічні послуги [2, с. 411; 10, с. 283–285].

За результатами аналізу позицій учених В. М. Киричко дійшов висновку, що вони утворюють дві групи: 1) ті вчені, які лише констатують, що суб'єкт розглядуваного злочину є загальним, тим самим припускають похідний висновок, що в ст. 369-2 КК України йдеться про використання особою будь-якого впливу – як службового, так і не пов'язаного із владою, службовим становищем чи повноваженнями особи; 2) ті науковці, які вдаються до обмеження кола суб'єктів цього злочину, доходять висновку про те, що в цій статті КК йдеться про використання лише неслужбового впливу, тобто не пов'язаного із владою, службовим становищем чи повноваженнями особи [11, с. 40].

Відсутність єдності в поглядах учених певною мірою обумовлена різними рекомендаціями міжнародних антикорупційних документів. Так, у п. b ст. 18 Конвенції ООН проти корупції державам-учасницям у контексті пасивного зловживання впливом рекомендується криміналізувати дії державної посадової особи чи будь-якої іншої особи [12]. Натомість з буквального тлумачення положень ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією (ETS 173) випливає, що суб'єктом пасивного зловживання впливом пропонують визнавати будь-яку особу, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом [13].

4. Непослідовність і неоднозначність судової практики щодо суб'єкта пасивного зловживання впливом (ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України).

Тривалий час неоднозначно питання про суб'єкта пасивного зловживання впливом (ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України) вирішувалося і в судовій практиці.

У судовій практиці навіть на рівні касаційної інстанції впродовж тривалого часу ознаки суб'єкта пасивного зловживання впливом тлумачили непослідовно й суперечливо, зокрема:

– суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, визнавалася будь-яка особа, причому специфікою таких осіб є те, що вони, не маючи статусу службової особи,

мають реальну можливість вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави (постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС ВС) від 22 лютого 2018 р. в справі № 686/8714/16-к) [14];

– існування неслужбових і родинних зв'язків, дружніх, добрих міжособистісних відносин між ОСОБА_2 та посадовою особою митниці в розумінні ст. 369-2 КК України не визнавалося ознакою суб'єкта зловживання впливом (постанова ККС ВС від 26 червня 2018 р. № 359/1848/15-к) [15];

– суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, є лише службова особа або особа, яка надає публічні послуги, та використовує можливості, пов'язані зі своїми службовими (у широкому значенні) повноваженнями, обумовлені такими повноваженнями, для незаконного впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, тобто йдеться про злочин зі спеціальним суб'єктом (ухвала ККС ВС у справі від 25 листопада 2020 р. № 554/5090/16-к) [16].

5. Позиція Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 березня 2021 р. (справа № 554/5090/16-к): основний зміст і дискусійні моменти.

Крапку в питанні суб'єкта пасивного зловживання впливом мало б поставити рішення Об'єднаної палати (далі – ОП) ККС ВС від 29 березня 2021 р. у справі № 554/5090/16-к. У ньому суд дійшов висновку, що оскільки диспозиція ч. 2 ст. 369-2 КК України текстуально не конкретизує характеру впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, слід гуртуватися на тому, що поняття впливу охоплює, зокрема, використання дружніх, родинних, особистих стосунків з особою, уповноваженою на виконання функцій держави, тощо.

У контексті визначення ознак передбаченого цією нормою складу злочину зміст поняття «вплив» законодавець жодним чином не обмежує «впливом з використанням влади або службового становища», який є лише одним із способів учинення цього злочину. Такий вплив полягає в тому, що службова особа завдяки своєму становищу вживає заходів для вчинення дії іншими особами (які не підпорядковані їй і які не перебувають у службовій залежності від неї), де використовує службовий авторитет, свої зв'язки зі службовими особами, інші можливості, обумовлені займаною посадою.

Отже, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК України, може бути будь-яка особа, яка в уяві того, хто здійснює підкуп, здатна здійснити реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування [17].

З огляду на наведену правову позицію ОП ККС ВС вважає, що суб'єкт «пасивного» зловживання впливом є загальним, що не унеможливорює вчинення цього делікту службовою особою, яка завдяки своєму становищу вживає заходів для вчинення дії іншими особами (які не підпорядковані їй і які не перебувають у службовій залежності від неї), де використовує службовий авторитет, свої зв'язки зі службовими особами, інші можливості, обумовлені займаною посадою.

Встановлення обмежень у рішенні ОП ККС ВС щодо вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, службовою особою (ідеться про неможливість використання службового становища чи наданих повноважень у широкому значенні) дає підстави говорити про наявність додаткових ознак, що висуваються до суб'єкта вказаного делікту, а отже, можна стверджувати, що він є загальною спеціальним.

Таким чином, з огляду на позицію ОП ККС ВС суб'єкт пасивного зловживання впливом характеризується такими ознаками:

1) будь-яка особа, яка прийняла пропозицію, обіцянку або одержала правомірну вигоду для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або пропонувала чи обіцяла здійснити вплив за надання такої вигоди;

2) вона має удаваний чи реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

3) в уяві того, хто вчиняє підкуп, вона здатна здійснити реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

4) це може бути службова особа, яка має реальний чи удаваний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування з використанням службового авторитету, своїх зв'язків зі службовими особами, інших можливостей, обумовлених займаною посадою.

Позиція ОП ККС ВС видається дискусійною. Передусім варто звернути увагу на те, що однією з ознак суб'єкта пасивного зловживання впливом ОП ККС ВС називає *здатність вчинити реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, в уяві того, хто здійснює підкуп*.

Логіку цього положення зрозуміти складно, оскільки в цьому випадку йдеться про суб'єктивну сторону активного зловживання впливом, яка повинна мати значення для кваліфікації злочину за ч. 1 ст. 369-2 КК України, а не за ч. 2 цієї статті.

На практиці це означає необхідність обов'язкового доказування цієї ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення під час встановлення суб'єкта пасивного зловживання впливом.

Наприклад, у постанові ККС ВС від 4 липня 2023 р. в справі № 504/317/21 зазначено, що активні дії оперуповноваженого сектору кримінальної поліції Лиманського відділу поліції ГУНП в Одеській області ОСОБА_7 полягали в тому, що він запевняв ОСОБА_8, що може вплинути на начальника слідчого підрозділу, на суддю та будь-якого іншого співробітника, здійснював збір документів і направляв їх контакту «ОСОБА_13», а тому вчинені ним дії формували уявлення в ОСОБА_8 про можливість впливу ОСОБА_7 на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави [18].

Помилковість позиції ОП ККС ВС у цій частині роз'яснень суб'єкта пасивного зловживання впливом, а саме щодо обов'язкового усвідомлення особою, яка здійснює підкуп, здатності здійснення суб'єктом пасивного підкупу реального впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, є очевидною. Згадувані ознаки, як слушно зауважує В. М. Киричко, не є ознаками суб'єкта злочину. Крім того, ці ознаки не є обов'язковими для всіх випадків застосування ст. 369-2 КК України. Наприклад, пропозиція здійснити вплив за надання неправомірної вигоди, висловлена суб'єктом пасивного підкупу, вважається закінченим злочином незалежно від зазначених ознак [19, с. 187]. Отже, аналізовану ознаку слід вилучити з дефініції суб'єкта пасивного зловживання впливом, запропонованої ОП ККС ВС.

Водночас питання про те, який вплив характерний суб'єкту пасивного зловживання впливом (лише реальний чи реальний та удаваний?) є дискусійним.

О. О. Дудоров і К. П. Задоя з приводу вдаваного впливу зауважили, що на практиці одержання неправомірної вигоди за вплив на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, учинене тим, хто не має такого впливу й, усвідомлюючи це, бажає привласнити майно (своєрідний обман в особі), нерідко кваліфікують як шахрайство (ст. 190 КК України) [20, с. 86]. Така кваліфікація дій суб'єкта пасивного зловживання впливом видається помилковою, однак певною мірою виправдана.

Можливо, вона обумовлена тим фактом, що вчинення аналогічних дій у контексті ст. 368 КК України до появи ст. 369-2 КК України кваліфікували як шахрайство. Окрім того, варто взяти до уваги розміри неправомірної вигоди у ст. 369-2 КК України та майна у ст. 190 КК України, а також санкції вказаних кримінально-правових забо-

рон. Наприклад, якщо особа одержує неправомірну вигоду за вдаваний вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у розмірі, який у шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (особливо великий розмір для шахрайства), то вона може бути покарана за ч. 2 ст. 369-2 КК України штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. Натомість, якщо її дії в цій ситуації кваліфікувати за ч. 5 ст. 190 КК України, то вона карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна. Тобто в зазначеному випадку ч. 2 ст. 369-2 КК України встановлює підстави відповідальності за привілейований вид шахрайства, яке карається не позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна, а штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Таким чином, у випадку, коли умисел особи спрямований на введення в оману того, хто надає неправомірну вигоду, має місце пасивне зловживання впливом у формі привілейованого виду шахрайства (шахрайства за пом'якшуючих обставин), враховуючи розмір коштів, якими заволодіває особа, та співвідношення санкцій ст. 190 і 369-2 КК України.

Мають рацію О. О. Дудоров та К. П. Задоя в тому, що відсутність у ст. 369-2 КК України застереження стосовно вдаваного впливу мала б компенсуватися судовим тлумаченням цієї статті КК відповідно до міжнародно-правових зобов'язань України. Учені переконані в тому, що вплив, яким «торгує» суб'єкт злочину, передбаченого ч. 2 (ч. 3) ст. 369-2 КК України, може бути як реальним, так й удаваним. Кримінальна відповідальність за зловживання впливом має наставати незалежно від того, чи такий вплив здійснюється, чи буде він насправді здійснюватися і чи особа взагалі спроможна здійснити такий вплив [20, с. 86]. На підтвердження наведеної позиції варто наголосити, що власне вплив суб'єкта пасивного зловживання впливом на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, перебуває за межами складу злочину, передбаченого ч. 2 (ч. 3) ст. 369-2 КК України, і підлягає кваліфікації за іншими статтями закону про кримінальну відповідальність.

О. О. Дудоров також наводить ще один аргумент: особа, яка бажає (через суб'єкта «пасивного» зловживання впливом – посередника) вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, шляхом пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди, сама вчиняє кримінально каране діяння, передбачене ч. 1 ст. 369-2 КК України, а тому не може одночасно визнаватися потерпілим від іншого злочину (шахрайства) [10, с. 378]. Виняток можливо становлять випадки, коли мало місце вимагання з боку суб'єкта пасивного зловживання удаваним впливом або ж суб'єкт активного зловживання впливом діяв у межах негласної слідчої (розшукової) дії – контролю за вчиненням злочину.

Загалом особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення, може визнаватися потерпілою в іншому злочині чи кримінальному проступку. Однак делікт, передбачений ст. 369-2 КК України, має певні особливості, оскільки суспільно небезпечне діяння суб'єкта активного зловживання впливом може обумовлювати вчинення суспільно небезпечного діяння суб'єктом пасивного зловживання впливом і навпаки: поведінка суб'єкта пасивного зловживання впливом може обумовлювати дії суб'єкта активного зловживання впливом. Фактично суб'єкт активного зловживання впливом може підбурювати суб'єкта пасивного зловживання впливом до вчинення іншого протиправного діяння, що полягає у впливі на прийняття рішення особою, уповноваже-

ною на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Унаслідок цього може йтися про умовно «невдале підбурювання» у формі прийняття неправомірної вигоди, однак відмови від вчинення подальшого впливу або обманного прийняття такої вигоди за «удаване» вчинення зазначеного впливу.

6. Шляхи вирішення проблемних питань щодо тлумачення суб'єкта пасивного зловживання впливом.

Розглянемо варіанти вирішення проблемних питань тлумачення суб'єкта пасивного зловживання впливом. Таких варіантів вбачається щонайменше чотири: 1) видалити ст. 369-2 з КК України; 2) тлумачити суб'єкта злочину так, як пропонує ОП ККС ВС (як загальний, що не унеможливує вчинення цього делікту службовою особою, яка використовує службовий авторитет, свої зв'язки зі службовими особами, інші можливості, обумовлені займаною посадою); 3) визнати суб'єктом цього делікту лише службових осіб; 4) не визнавати його суб'єктом службових осіб.

Свого часу О. О. Дудоров називав ст. 369-2 КК України такою, що не підлягає розумній реконструкції, у зв'язку із чим вона потребує не вдосконалення, а видалення з КК як «п'яте колесо до воза». Оскільки положення конвенцій, присвячені зловживанню впливом, мають рекомендаційний характер, видалення ст. 369-2 із КК України не означатиме, що Україна ігнорує міжнародно-правові приписи щодо боротьби з корупцією. Пропонований крок, який навряд чи призведе до появи прогалин у законодавчому забезпеченні кримінально-правового реагування на корупційну поведінку, доцільно поєднати з удосконаленням описання складів злочинів – «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» та «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», а саме з доповненням ст. 368-3 і ст. 368-4 КК України альтернативною вказівкою на пов'язані з повноваженнями можливості, що узгоджувалося б із визначенням поняття корупції, закріпленим у ст. 1 Закону «Про запобігання корупції» [10, с. 379–380].

Безперечно, певні вияви зловживання впливом у разі відсутності в КК України ст. 369-2 можна кваліфікувати за іншими статтями цього Кодексу, зокрема ст. 190, 354, 368, 368-3, 368-4. Водночас зазначені кримінально-правові норми не охоплюють усіх виявів зловживання впливом, визначених у ст. 369-2 КК України. Наприклад, за жодною із вказаних статей неможливо кваліфікувати підкуп особи, яка не належить до: 1) працівника підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою; 2) особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації; 3) службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; 4) особи, яка надає публічні послуги; 5) службової особи, визначеної в примітці до ст. 368 КК України. Отже, можна констатувати певну прогалину.

Крім того, К. П. Задоя доводить, що з огляду на відповідні конвенційні положення ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією має імперативний характер. Стаття 37 цього міжнародного договору залишає державам-учасникам можливість не визнавати зловживання впливом цілком або частково у своєму національному законодавстві кримінально караним діянням, зробивши про це застереження. Україна, однак, такою можливістю не скористалась, а отже, «зв'язана» вимогами ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [21, с. 43].

У подальшому О. О. Дудоров та К. П. Задоя підсумовують, що сказане також означає, що в проєкті без замітника(-ів) ст. 369-2 КК України дійсно не обійтись, а в оцінюванні проєкту в досліджуваній частині стосовно його відповідності міжнародно-правовим зобов'язанням України варто передусім орієнтуватися на ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [20, с. 88].

Таким чином, видалення ст. 369-2 з КК України є неможливим або принаймні таким, що може спричинити певні прогалини в кримінально-правовому регулюванні суспільних відносин і водночас перешкоди на шляху європейського вектора інтеграції нашої держави.

Наступні три варіанти розв'язання проблеми пов'язані з визнанням суб'єктом пасивного зловживання впливом службової особи.

Розпочати варто з найбільш дискусійної позиції М. В. Киричка. Учений, на відміну від більшості інших дослідників, вважає, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, може бути лише спеціальний суб'єкт – службова особа або особа, яка надає публічні послуги (відповідно до п. 3 примітки до ст. 354 КК України та з урахуванням системного тлумачення), а особливістю підкupu таких спеціальних суб'єктів за ст. 369-2 КК України є те, що їх підкуповують не до використання службових повноважень (у широкому значенні), а до зловживання впливом (можливостями), пов'язаним з такими службовими повноваженнями [19, с. 188]. Тобто йдеться про використання службових повноважень у вузькому значенні. Хоча в попередньому дослідженні В. М. Киричко обстоював іншу позицію: у ст. 369-2 КК України йдеться лише про зловживання таким впливом, який пов'язаний з наявністю в суб'єкта злочину влади, його службовим становищем чи повноваженнями (обумовлений ними). На його думку, це зловживання службовим (у широкому значенні) впливом особою, яка має такий вплив [11, с. 40].

Схоже трактування суб'єкта цього злочину наявне в рішенні ККС ВС у справі від 25 листопада 2020 р. № 554/5090/16-к, у якій суд дійшов висновку про те, що за ч. 2 ст. 369-2 КК України відповідальність настає лише за умови, що дії службової особи були зумовлені її службовим становищем і були пов'язані з її владними чи службовими повноваженнями; якщо ж такого зв'язку не встановлено, то дії винного за наявності відповідних підстав можуть кваліфікуватися за статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти особи, власності, громадського порядку тощо.

Адже подібно до того, як поняття «зловживання службовим становищем» за своїм обсягом, суттю та змістом вказує на те, що суб'єктом такого зловживання є будь-яка особа, яка займає службове становище, поняття «зловживання впливом» обмежує коло суб'єктів цих дій особами, які мають обумовлений службовим чи професійним становищем вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави, та зловживають ним. Вказівка законодавця в ч. 1 та 2 ст. 369-2 КК України лише на вплив, замість вказівки на зловживання впливом, не змінює викладеного розуміння норми, оскільки про зловживання впливом зазначено в назві цієї статті, яка відображає сутність дій, передбачених диспозицією ч. 2 ст. 369-2 цього Кодексу.

Таким чином, колегія суддів вважає, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, є не будь-яка фізична особа, яка досягла 16-річного віку (загальний суб'єкт), не службова особа, яка використовує вплив, зумовлений позаслужбовими відносинами з особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а лише службова особа або особа, яка надає публічні послуги, та використовує можливості, пов'язані зі своїми службовими (у широкому значенні) повноваженнями, обумовлені такими повноваженнями, для незаконного впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, тобто йдеться про злочин зі спеціальним суб'єктом [16].

З огляду на власну обстоювану позицію В. М. Киричко висновок ОП ККС ВС, наведений у постанові від 29 березня 2021 р., визнає неправильним, таким, що потребує виправлення. На його думку, застосування ст. 369-2 КК України з таким розумінням суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті КК України, може мати негативні правові наслідки системного характеру у вигляді: а) необґрунтованої зміни системних зв'язків ст. 369-2 КК України з іншими статтями КК про корупційні злочини, особливо це стосується співвідношення зі ст. 368 та 369 КК України; б) цей злочин пере-

стає бути видом корупційних злочинів, оскільки для нього ознаки корупції набувають факультативного значення всупереч положенням примітки до ст. 45 КК України про обов'язковість ознак корупції; в) рішення про зальний суб'єкт суперечить положенням ст. 18 Конвенції ООН проти корупції, у якій передбачено ознаки спеціальних суб'єктів пасивного підкупу до зловживання впливом; г) ст. 369-2 КК України може поширюватися на не корупційні дії, передбачені іншими статтями КК, і безпідставно надавати їм законодавчу оцінку як більш суспільно небезпечних; д) з посиланням на ст. 369-2 КК України можуть безпідставно визнаватися кримінальним правопорушенням готування до підбурювання іншої особи до вчинення діяння, яке не є кримінальним правопорушенням [19, с. 187-188].

Аргументи вченого слід визнати сумнівними. Помилковим видається й твердження В. М. Киричка про те, що оскільки відповідно до положень, передбачених у примітці до ст. 45 КК України, зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) визнається корупційним злочином у всіх випадках його вчинення, то для цього злочину обов'язковими є ознаки корупції, передбачені в Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. [19, с. 176]. В ідеалі так мало б бути. Позиція В. М. Киричка є логічною, однак помилковою. Насправді система корупційних кримінальних правопорушень не повною мірою узгоджується з положеннями зазначеного Закону. Зіставлення ознак корупційного правопорушення з ознаками окремих корупційних кримінальних правопорушень дає підстави констатувати наявність певних розбіжностей у відповідних категоріях, про що йшлося в попередніх дослідженнях [22, с. 22].

Не випадково вчені висловлюють сумніви щодо суто корупційної природи зловживання впливом. Наприклад, О. О. Дудоров дійшов висновку, що зловживання впливом лише частково є корупційним злочином: воно не може вважатися таким у частині використання дружніх, родинних, особистих стосунків з тим, хто уповноважений на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якщо ці стосунки не зумовлені (не викликані) службовою (професійною) поведінкою суб'єкта «пасивного» зловживання впливом (не пов'язані з його службовим (професійним) становищем, не впливають із цього становища тощо). Тому з огляду на конституційно закріплену пріоритетність під час здійснення правосуддя принципу верховенства права він не унеможливує застосування низки «пільгових» статей КК, що містять застереження «крім корупційних кримінальних правопорушень», стосовно осіб, які вчинили зловживання впливом у вказаній частині, адже скоєне такими особами не містить обов'язкових ознак корупційного правопорушення та корупції, через що ці особи (усупереч буквальному тлумаченню примітки ст. 45 КК України) не є (не повинні визнаватися) корупціонерами [24, с. 640]. Зазначене спонукає до пошуку шляхів розв'язання масштабнішої проблеми – формування якісної системи корупційних кримінальних правопорушень, у якій принаймні відсутня необґрунтована конкуренція кримінально-правових норм і яка (система) узгоджується з дефініцією корупції та корупційних правопорушень (цілком можливо, що останні правові категорії теж потребуватимуть термінологічного вдосконалення).

Сумнівним є апелювання до ст. 18 Конвенції ООН проти корупції, у якій, як уже було зазначено, рекомендується криміналізувати дії державної посадової особи чи будь-якої іншої особи [12]. Крім того, як слушно зауважує К. П. Задоя, ст. 18 Конвенції ООН проти корупції належить до так званого факультативного блоку криміналізації, залишаючи на розсуд держав-учасниць питання щодо криміналізації (некриміналізації) зловживання впливом, а тому не створює для України, як і для будь-якої держави-учасниці, зобов'язань *sensu stricto* [21, с. 43].

Висновок щодо суб'єкта пасивного зловживання впливом, на переконання В. М. Киричка, випливає із законодавчих положень п. 3 примітки до ст. 354 КК України, які стосуються також ст. 369-2 КК України, де зазначено, що адресатами пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди можуть бути: а) службова особа; б) особа, яка надає публічні послуги; в) працівник підприємства, установи чи організації. Остання категорія не врахована, адже дії таких суб'єктів охоплюються ст. 354 КК України [3, с. 631–632].

Аргументи В. М. Киричка щодо необхідності використання примітки до ст. 354 КК України, безперечно, варті уваги, проте потребують ретельної перевірки. О. О. Дудоров звернення до цієї примітки визнає обґрунтованим, однак наголошує на умовності цього аргументу, оскільки наявність численних недоліків (як власне змістових, так і суто технічних) у законодавчій регламентації кримінальної відповідальності за корупційні злочини не засвідчує велику мудрість чи далекоглядність українського законодавця [24, с. 637].

Дії, передбачені ч. 2 ст. 369-2 КК України, безумовно, може вчиняти службова особа. Користуючись своїм службовим становищем і можливостями, вона може отримати доступ до спілкування з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Однак чи варто вчинене за таких обставин кваліфікувати за цією статтею?

Якщо законодавець мав намір визначити суб'єктом пасивного зловживання впливом лише спеціального суб'єкта, то чому про це не зазначено в ст. 369-2 чи будь-якій іншій статті КК України? Наприклад, у диспозиціях ст. 364 чи 368 КК України безпосередньо йдеться про службову особу, яка вчиняє протиправні діяння. Тому однозначно в ст. 364 та 368 КК України суб'єктом злочину визнано службову особу. Однак подібні вказівки в ст. 369-2 КК України відсутні.

Спростування більшості аргументів В. М. Киричка дає змогу дійти висновку про необґрунтованість визнання суб'єктом пасивного зловживання впливом суто службової особи.

Визнання можливості вчинення пасивного зловживання впливом не службовою особою є цілком логічним і таким, що не лише відповідає позиції ОП ККС ВС, а й не заперечується значною частиною вчених. Однак чи означає це, що суб'єкт досліджуваного делікту є загальним?

В. О. Навроцький зауважує, що доводи на підтвердження позиції, згідно з якою суб'єкт злочину – «зловживання впливом» слід вважати *загальним*, є не лише численнішими, а й більш переконливими. Положення про те, що розглядуваний суб'єкт є саме загальним, В. О. Навроцький обґрунтовує, наводячи такі аргументи: 1) відсутність будь-яких вказівок з приводу суб'єкта в тексті ст. 369-2 КК України; 2) у міжнародно-правових актах, які слугували підставою для доповнення КК нормою про зловживання впливом та які передусім повинні братися до уваги в разі здійснення телеологічного (цільового) тлумачення ст. 369-2 КК України, йдеться про те, що суб'єктом зловживання впливом може бути будь-яка особа; 3) фактична можливість здійснення неправомірного впливу залежить від індивідуальних стосунків між людьми, а не від їхнього соціального чи правового статусу; наявність додаткових ознак в осіб, які притягаються до відповідальності за ч. 2 (ч. 3) ст. 369-2 КК України в конкретних випадках, не свідчить про те, що відповідні ознаки є обов'язковими для всіх суб'єктів розглядуваного злочину [4, с. 175].

Попри те, що зазначені аргументи є більш переконливими, визнання суб'єкта пасивного зловживання впливом загальним не унеможливило вчинення цього делікту службовою особою, що загострює окреслену проблему.

Передусім виникають складнощі, пов'язані з відмежуванням злочину, передбаченого ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України, від посягань, визначених ст. 368 та ст. 369 КК України, адже, як слушно зауважує В. О. Навроцький, ст. 368, 369 та 369-2 КК України містять низку ознак, що збігаються навіть текстуально. Водночас низка цих ознак різняться за змістом та обсягом [4, с. 175].

Постає питання: випадки вчинення пасивного зловживання впливом службовою особою з використанням службового становища слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 369-2 чи ст. 368 КК України?

Наприклад, слідчий одержує неправомірну вигоду від свого родича за вплив на іншого слідчого з метою закриття кримінального провадження стосовно цього родича.

З огляду на широке та вузьке розуміння конструкції «з використанням влади чи службового становища» дії слідчого підпадають під ознаки як ч. 2 ст. 369-2, так і ч. 1 ст. 368 КК України.

Вказані кримінально-правові заборони можна розмежовувати в один з таких способів:

1) тлумачити використання службового становища в контексті ст. 369-2 КК України в широкому значенні, а ст. 368 КК України – у вузькому;

2) розмежовувати їх як загальну та спеціальну норми. За ст. 368 КК України кваліфікувати прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища, окрім випадків прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або пропозиції чи обіцянки здійснити вплив за надання такої вигоди. За таких обставин, якщо слідчий одержує неправомірну вигоду за самостійне закриття кримінального провадження, то його дії слід кваліфікувати за ст. 368 КК України, а якщо за вплив на іншого слідчого, який розслідує кримінальне провадження з метою його закриття, – за ч. 2 ст. 369-2 КК України.

Подібно можна розмежувати, з одного боку, злочин, передбачений ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України, а з іншого – злочини, передбачені ст. 354, 368-3, 368-4 КК України.

Однак недоліки тлумачення суб'єкта пасивного зловживання впливом у цих випадках полягають у тому, що загальний суб'єкт карається в межах тієї ж санкції, що і особа, яка використовує становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто особа, яка працює на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особа, що надає публічні послуги.

Таким чином, в одному випадку неслужбова особа може використовувати дружні, родинні чи інші зв'язки, а службова особа – як зазначені зв'язки, так і авторитет, становище чи статус, наявний у зв'язку з її службовим становищем. Тому вчинені ними дії не можна назвати рівнозначними за характером суспільної небезпеки. На цьому, зокрема, наголошували В. М. Киричко [19, с. 182–183] та О. К. Марін [24, с. 186–187].

Якщо суб'єктом цього злочину визнають службову особу, то логічно, що відповідальність повинна бути посиленою. Таке посилення може відбуватися шляхом конструювання більш суворої санкції в межах кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки або самостійного складу кримінального правопорушення.

З огляду на зазначене варті уваги позиції вчених, які відкидають можливість учинення злочину, передбаченого ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України, службовою особою.

Критикуючи позицію ОП ККС ВС, О. К. Марін слушно зауважує, що норми, передбачені ст. 369-2 та 354, 368, 368-3, 368-4 КК України, перебувають у системному зв'язку, проте характер цього зв'язку інший – вони містять суміжні склади кримінальних правопорушень саме за ознаками суб'єкта. Тобто можна дійти висновку, що суб'єктом посягання, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК України, може бути будь-яка особа, яка має вплив (можливість впливу), проте не службова. У разі використання впливу, що обумовлений можливостями спеціального статусу, за неправомірну вигоду, наприклад, публічною службовою особою, її дії повинні кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 368 КК України [24, с. 186–187].

Схожими є міркування О. О. Дудорова, який зауважує, що суб'єкт злочинів, передбачених ч. 2 і 3 ст. 369-2 КК України, є спеціальним. Особливостями цього спеціального суб'єкта є дві кумулятивні ознаки: 1) особа не наділена статусом службової особи; 2) має реальну можливість вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави [5, с. 1177–1178].

У контексті зазначеного суб'єктом пасивного зловживання впливом К. П. Задоя також пропонує визнавати особу, яка не використовує становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особи, що надає публічні послуги. Згаданий вчений додає: у разі, якщо суб'єкт пасивного підкупу повинен використати один з перелічених видів повноважень чи становища для впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, учинене потрібно кваліфікувати вже за статтями 354, 368, 368-3, 368-4 КК України [25, п. 17].

Обґрунтовуючи власну позицію, він звертає увагу на Пояснювальну доповідь до ETS 173, у якій зловживання впливом схарактеризовано як вияв «фонові корупції» [26]. Відповідно до п. 64 цього документа, криміналізація зловживань впливом має на меті дістатися до ближнього кола посадової особи або політичної партії, до якої він належить, і боротися з корупційною поведінкою тих осіб, які, перебуваючи поряд із владою, намагаються скористатися власним становищем, що спричиняє формування корумпованої атмосфери. Стаття дає договірним сторонам змогу протидіяти так званій «фоновій корупції», яка підриває віру громадян у справедливість державного управління [26].

У п. 65 Пояснювальної записки до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією зазначено, що ст. 12 цього міжнародного документа криміналізує корупційні тристоронні відносини, коли особа, яка має реальний або удаваний вплив на посадових осіб (зазначених у ст. 2, 4, 5 та 9–11), торгує цим впливом в обмін на неправомірну вигоду від особи, яка прагне отримати цей вплив. *Різниця між цим злочином і хабарництвом* полягає в тому, що особа, яка зловживає впливом, не повинна «вчиняти дії або утримуватися від дій» як держслужбовець. Одержувач неправомірної вигоди допомагає особі, яка надає таку вигоду, здійснити або пропонує здійснити неналежний вплив на третю особу, яка може вчинити (або утриматися від учинення) дію, що є бажаною [26].

Таким чином, найбільш оптимальним видається варіант визначення суб'єкта пасивного зловживання впливом як спеціального, тобто будь-яку особу, яка не використовує становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особи, що надає публічні послуги. Його реалізація передбачає внесення відповідних змін до КК України. Водночас такий підхід фактично може призвести до виникнення

прогалини, оскільки нині сформувалася судова практика вузького тлумачення «дій з використанням наданої влади чи службового становища» у ст. 368 КК України (та інших відповідних статтях). Тому у випадку використання влади чи службового становища в широкому значенні під час пасивного зловживання впливом вчинене може не кваліфікуватися ні за ст. 369-2, ні за ст. 368 КК України. У підсумку це може призвести до неоднакового застосування закону про кримінальну відповідальність.

У зв'язку із цим спадає на думку п'ятий варіант вирішення проблемних питань тлумачення суб'єкта пасивного зловживання впливом, який передбачає: 1) доповнення ст. 369-2 КК України кваліфікованим (особливо кваліфікованим) складом злочину, що вчиняється службовою особою із використанням службового становища (він повинен охоплювати використання службового становища у широкому значенні); 2) тлумачення у ст. 368 КК України використання влади чи службового становища у вузькому значенні (у зв'язку із цим можливо варто було б внести певні уточнення в ст. 368 КК України). Переваги цього варіанта в тому, що він відповідає концепції ОП ККС ВС, а також розв'язує проблему диференціації відповідальності загального суб'єкта та службової особи. Однак, як видається, його головний недолік криється в неоднозначному тлумаченні конструкції «вчинення кримінального правопорушення службовою особою з використанням службового становища»: в одних випадках її тлумачитимуть у вузькому значенні, в інших – у широкому, а в деяких, можливо, – і в широкому, і вузькому разом. Окрім того, головне призначення ст. 369-2 КК України – забезпечення кримінально-правової охорони суспільних відносин від фонові корупції, тобто вона повинна стосуватися осіб, які не є службовими, однак «перебувають поряд». Тому службові особи повинні відповідати все ж за ст. 368, а не 369-2 КК України.

Висновки. 1. Суб'єкт активного зловживання впливом (ч. 1 ст. 369-2 КК України) є загальним суб'єктом злочину, що не унеможливорює випадки вчинення цього делікту службовою особою. Водночас учинення злочину службовою особою у цьому та подібних випадках логічно було б щонайменше визнавати обставиною, що обтяжує покарання. Ще кращий варіант розв'язання проблеми, як видається, пропонують автори проекту КК України, визнаючи вчинення певних злочинів з використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей ознакою, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь. Однак цей варіант неможливо інтегрувати в КК України, оскільки різною є «філософія» чинного закону про кримінальну відповідальність і його проекту.

У контексті торгівлі впливом у проекті КК України (ст. 9.5.16.) така ознака, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь, як учинення злочину з використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей, не застосовується. На підставі цього можна висловити декілька припущень: 1) автори проекту не допускають можливість кваліфікації вчиненого як торгівлі впливом у разі використання під час цього делікту службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей (такі дії у разі вчинення їх службовою особою з використанням службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей підлягатимуть кваліфікації за іншою статтею); 2) автори проекту помилково не врахували цієї обставини.

2. Суб'єкт пасивного зловживання впливом, з огляду на позицію ОП ККС ВС, характеризується такими ознаками:

1) будь-яка особа, яка прийняла пропозицію, обіцянку або одержала правомірну вигоду для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або пропонувала чи обіцяла здійснити вплив за надання такої вигоди;

2) вона має удаваний чи реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

3) в уяві того, хто здійснює підкуп, вона здатна здійснити реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування;

4) це може бути службова особа, яка має реальний чи вдаваний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування з використанням службового авторитету, своїх зв'язків зі службовими особами, інших можливостей, обумовлених займаною посадою.

Однак таке тлумачення цього суб'єкта є недосконалим, а отже, ускладнює застосування ст. 369-2 КК України.

По-перше, слід видалити таку ознаку суб'єкта пасивного зловживання впливом, як здатність здійснити реальний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, в уяві того, хто здійснює підкуп.

По-друге, варто уточнити, що вплив суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 369-2 КК України, може бути як реальним, так й удаваним.

Позиція ОП ККС ВС з-поміж іншого дає також підстави винести на обговорення питання про існування змішаних чи альтернативних різновидів суб'єктів кримінальних правопорушень у випадках, коли діяння може вчиняти як загальний суб'єкт, так і службова особа. Водночас якщо злочин може вчинити будь-яка особа, зокрема службова, однак без використання службового становища чи наданих повноважень, то наявність цього обмеження свідчить про існування додаткової ознаки та дає змогу констатувати існування спеціального суб'єкта.

3. Можна виокремити щонайменше п'ять варіантів вирішення проблемних питань тлумачення суб'єкта пасивного зловживання впливом: 1) видалити ст. 369-2 з КК України; 2) тлумачити суб'єкта злочину так, як пропонує ОП ККС ВС (як загальний, що не унеможливує вчинення цього делікту службовою особою, яка використовує службовий авторитет, свої зв'язки зі службовими особами, інші можливості, обумовлені займаною посадою); 3) визнати суб'єктом цього делікту лише службових осіб; 4) не визнавати його суб'єктом осіб, які використовують становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто осіб, які працюють на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особи, що надає публічні послуги; 5) визнавати службову особу суб'єктом кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України.

Видалення ст. 369-2 з КК України є неможливим або принаймні таким, що може спричинити певні прогалини в кримінально-правовому регулюванні суспільних відносин і водночас перешкоди на шляху європейського вектора інтеграції нашої держави.

Визнання суб'єктом цього делікту лише службової особи або особи, яка надає публічні послуги та використовує можливості, пов'язані з її повноваженнями, є помилковим, оскільки така позиція суперечить як буквальному тлумаченню ст. 369-2 КК України, диспозиція якої не містить вказівки на цей спеціальний суб'єкт, так і рекомендаціям міжнародних антикорупційних документів (п. *b* ст. 18 Конвенції ООН проти корупції та ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією). Посилання на примітку до ст. 354 КК України є помилковими з огляду на численні недоліки в законодавчій регламентації кримінальної відповідальності за корупційні злочини. Водночас якісне розв'язання проблеми віднесення чи невіднесення зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) до корупційних кримінальних правопорушень можливе шляхом розв'язання масштабнішої проблеми – формування якісної системи корупційних кримінальних правопорушень, у якій принаймні відсутня необґрунто-

вана конкуренція кримінально-правових норм і яка узгоджується з дефініцією корупції та корупційних правопорушень (цілком можливо, що останні правові категорії теж потребуватимуть термінологічного вдосконалення).

Найбільш оптимальним видається варіант визначення суб'єкта пасивного зловживання впливом як спеціального – будь-яка особа, яка не використовує становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особи, що надає публічні послуги. Із цією метою ст. 369-2 КК України можна доповнити приміткою, у якій вказати, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 або 3 цієї статті, є *будь-яка особа, яка не використовує становище працівника підприємства, установи чи організації (тобто особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації), владу або службове становище чи повноваження службової особи юридичної особи приватного права або особи, що надає публічні послуги*. Водночас до внесення таких змін, очевидно, варто керуватися роз'ясненням суб'єкта пасивного зловживання впливом, яке пропонує ОП ККС ВС.

У подальшому слід дослідити суб'єкта зловживання (торгівлі) впливом у кримінальному законодавстві зарубіжних країн і проекті КК України.

Використані джерела:

1. Грудзур О. М. Вимагання неправомірної вигоди як кваліфікуюча ознака зловживання впливом. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 липня 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 289–291.
2. Дудоров О. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2022. 632 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.
4. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Москаленко О. М., 2019. 464 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.
6. Кваліфікація слідчими органів Державного бюро розслідувань окремих кримінальних правопорушень : практи. посіб. / за наук.-практ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Савченка; за заг. ред. д-ра юрид. наук, засл. юриста України, директора Державного бюро розслідувань О. О. Сухачова. Київ : Державне бюро розслідувань, 2023. 394 с.
7. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 928 с.
8. Контрольний текст проекту нового КК України (станом на 16 червня 2024 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf>.
9. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації зловживання впливом у судовій практиці. *Часопис українського судочинства*. 2019. № 2. С. 13–35.
10. Дудоров О. О., Коломоєць Т. О., Кушнір С. М., Макаренков О. Л. Загальнотеоретичні, адміністративно- та кримінально-правові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні : колективна монографія. Запоріжжя, 2019. 476 с.
11. Киричко В. М. Проблема визначення суб'єкта зловживання впливом (ч. 2 ст. 369-2 КК України) та її вирішення. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 38–46.
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
13. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.
14. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 лютого 2018 року у справі № 686/8714/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72460348>.

15. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі № 359/1848/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75068777>.

16. Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25 листопада 2020 року у справі № 554/5090/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217841>.

17. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 березня 2021 року у справі № 554/5090/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96074938>.

18. Вирок Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 4 липня 2023 року у справі № 504/317/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112118034>.

19. Киричко В. М. Висновки Верховного Суду щодо суб'єкта зловживання впливом (ч. 2 ст. 369-2 КК): критичний теоретичний аналіз. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1 (15). С. 162–190.

20. Дудоров О. О., Задоя К. П. Перспективи кримінально-правової заборони, присвяченої торгівлі впливом, у контексті євроінтеграційних прагнень України. *Ампаро*. Спецвипуск. Том 1. 2022. С. 84–94. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-spec-1-12>.

21. Задоя К. П. Позиції судової практики України щодо суб'єкта пасивного зловживання впливом (ч. 2, 3 ст. 369–2 КК): проблема належного врахування положень міжнародних антикорупційних договорів. *Пам'яті професорів П. С. Матишевського та С. С. Яценка* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 грудня 2021 р.). Київ, 2022. С. 37–47.

22. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 21–32. URL: <https://doi.org/10.33270/04202002.21>.

23. Дудоров О. О. Зловживання впливом: оцінка правозастосовного орієнтуру, сформульованого Верховним Судом, у контексті визначення перспектив щодо кримінально-правової заборони щодо «фонові» корупції». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 635–645. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/165>.

24. Марін О. Відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : навч. посіб. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с.

25. Задоя К. Висновок щодо стану імплементації положень міжнародних антикорупційних конвенцій у законодавство України в аспекті кримінальної відповідальності за корупційні злочини. 27 с. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/vysnovok-shhodo-stanu-implementatsii-polozhen-mizhnarodnyh-antykoruptsiy-nyh-konventsiiy-u.pdf>.

26. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. *European Treaty Series – No. 173*. URL: <https://rm.coe.int/16800cce441999>.

References:

1. Hrudzur, O. M. (2015). Vymahannia nepravomirnoi vyhody yak kvalifikuiucha oznaka zlovzhyvannia vplyvom. *Aktualni problemy dosudovoho rozsliduvannia: materialy IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 1 lypnia 2015 r.) – Actual problems of the pre-trial investigation: materials of IV Vseukr. science and practice conf. (Kyiv, July 1, 2015)*, 289–291. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].

2. Dudorov, O. (2022). Kryminalno-pravovi problemy suchasnoi Ukrainy (vybrani pratsi). Kyiv: Vaite [in Ukrainian].

3. Tatsii, V.Ya., Borysov, V.I., Tiutiuhin, V.I. et al. (2020). Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: pidruchnyk. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

4. Koruptsiini skhemy: yikh kryminalno-pravova kvalifikatsiia i dosudove rozsliduvannia (2019). M. I. Khavroniuk (Ed.). Kyiv: Moskalenko O.M. [in Ukrainian].

5. Melnyk, M.I., Khavroniuk, M.I. et al. (2018). Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. 10-te vyd., pererobl. ta dopov. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].

6. Savchenko, A.V. (2023). Kvalifikatsiia slidchymy orhaniv Derzhavnoho biuro rozsliduvan okremykh kryminalnykh pravoporushen: prakt. posib. O.O. Sukhachova (Ed.). Kyiv: Derzhavne biuro rozsliduvan [in Ukrainian].

7. Vozniuk, A.A. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia zlochynnykh obiednan ta uchast u nykh: monohrafiia. Kyiv: Maslakov [in Ukrainian].

8. Kontrolnyi tekst proiektu novoho KK Ukrainy (stanom na 16 chervnia 2024 r.). N. p. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/06/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-16-06-2024.pdf> [in Ukrainian].
9. Dudorov, O.O. (2019) Problemy kvalifikatsii zlovzhyvannia vplyvom u sudovii praktytsi. *Chasopys ukrainskoho sudochynstva – Journal of Ukrainian Judiciary*, 2, 13–35 [in Ukrainian].
10. Dudorov, O.O., Kolomoiets, T.O., Kushnir, S.M., Makarenkov, O.L. (2019). Zahalnoteoretichni, administratyvno- ta kryminalno-pravovi osnovy kontseptualizatsii antykoruptsiinoi reformy v Ukraini: kolektyvna monohrafiia. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
11. Kyrychko, V.M. (2015) Problema vyznachennia subiekta zlovzhyvannia vplyvom (ch. 2 st. 3692 KK Ukrainy) ta yii vyrishennia. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality*, 128, 38–46 [in Ukrainian].
12. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii vid 31 zhovtnya 2003 roku. *Official website of the Parliament of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].
13. Kryminalna konventsiiia pro borotbu z koruptsiieiu vid 27 sichnya 1999 roku. *Official website of the Parliament of Ukraine*. N. p. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text [in Ukrainian].
14. Postanova Kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 22 liutogo 2018 roku u spravi № 686/8714/16-k (2018). *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72460348> [in Ukrainian].
15. Postanova Kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 26 chervnya 2018 roku u spravi № 359/1848/15-к *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75068777> [in Ukrainian].
16. Ukhvala Kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 25 lystopada 2020 roku u spravi № 554/5090/16-k (2020). *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217841> [in Ukrainian].
17. Postanova Obiednanoi palaty Kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 29 bereznya 2021 roku u spravi № 554/5090/16-k (2021). *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96074938> [in Ukrainian].
18. Vyrok Kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 4 lypnya 2023 roku u spravi № 504/317/21 (2023). *Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen – Unified state register of court decisions*. N. p. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112118034> [in Ukrainian].
19. Kyrychko, V.M. (2021). Vysnovky Verkhovnoho Sudu shchodo subiekta zlovzhyvannia vplyvom (ch. 2 st. 369-2 KK): krytychnyi teoretichniy analiz. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy – Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 1 (15), 162–190. URL: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.234695> [in Ukrainian].
20. Dudorov, O.O., Zadoia, K.P. (2022). Perspektyvy kryminalno-pravovoi zaborony, prysviachenoj torhivli vplyvom, u konteksti yevrointehratsiinykh prahnen Ukrainy. *Amparo. Spetsvyпуск*, 1, 84–94. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-spec-1-12> [in Ukrainian].
21. Zadoia, K.P. (2022). Pozytsii sudovoi praktyky Ukrainy shchodo subiekta pasyvnogo zlovzhyvannia vplyvom (ch. 2, 3 st. 369–2 KK): problema nalezhnogo vrakhuvannia polozhen mizhnarodnykh antykoruptsiinykh dohovoriv. *Pamiati profesoriv P.S. Matyshevskoho ta S.S. Yatsenka: materialy nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 23 hrudnia 2021 r.) – In memory of professors P.S. Matyshevskyyi and S.S. Yatsenko: scientific and practical materials. conf. (Kyiv, December 23, 2021)*, 37–47 [in Ukrainian].
22. Vozniuk, A.A. (2020). Koruptsiini kryminalni pravoporushennia: kontseptualni problemy v konteksti reformuvannia kryminalnogo zakonodavstva Ukrainy. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 2 (20), 21–32. URL: <https://doi.org/10.33270/04202002.21> [in Ukrainian].
23. Dudorov, O.O. (2021). Zlovzhyvannia vplyvom: otsinka pravozastosovnoho oriientyru, sformulovanoho Verkhovnym Sudom, u konteksti vyznachennia perspektyv shchodo kryminalno-pravovoi zaborony shchodo «fonovoi» koruptsii». *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 10, 635–645. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-10/165> [in Ukrainian].
24. Marin, O. (2021). Vidpovidalnist za kryminalni pravoporushennia u sferi sluzhbovui diialnosti ta profesiinoi diialnosti, poviazanoi z nadanniam publicznykh posluh: navch. posib. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
25. Zadoia, K. (2020). Vysnovok shchodo stanu implementatsii polozhen mizhnarodnykh antykoruptsiinykh konventsii u zakonodavstvo Ukrainy v aspekti kryminalnoi vidpovidalnosti za

koruptsiini zlochyny. N. p. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/vysnovok-shhodo-stanu-implementatsii-polozhen-mizhnarodnyh-antykoruptsiy-nyh-konventsiy-u.pdf> [in Ukrainian].

26. Explanatory Report to the Criminal Law Convention on Corruption. *European Treaty Series – No. 173*. N. p. URL: <https://rm.coe.int/16800cce441999> [in English].

Стаття надійшла до редколегії 07.08.2024

Vozniuk A., Doctor of Legal sciences, Professor, Head of the Scientific Laboratory on the Problems of Combating Crime of the Educational and Research Institute No.1 of the National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

Mishura M., Postgraduate Student at the Research Laboratory on the Problems of Combating Crime of the Educational and Research Institute No. 1 of the National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)

THE SUBJECT OF ABUSE OF INFLUENCE: PRESSING ISSUES OF CRIMINAL LAW DOCTRINE AND LAW ENFORCEMENT

The article examines problematic issues of interpreting the subject of active (Part 1 of Article 369-2 of the Criminal Code of Ukraine) and passive (Part 2 of Article 369-2 of the Criminal Code of Ukraine) abuse of influence.

It is established that the subject of active abuse of influence (Part 1 of Article 369-2 of the CC of Ukraine) is a general subject of the crime, which does not exclude cases of committing this tort by an official. At the same time, it would be logical to at least recognize the commission of a crime by an official in this and similar cases as an aggravating circumstance. An even better solution to the problem seems to be offered by the authors of the draft Criminal Code of Ukraine, who recognize the commission of certain crimes using official powers or professional duties or related opportunities as an element, which increases the severity of the crime by one degree.

The author critically analyzes the position of the Joint Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court of March 29, 2021.

Ways to solve the problem of interpreting the subject of passive abuse of influence have been proposed, their positive and negative aspects have been highlighted. The author recognizes that the best option is to define the subject of passive abuse of influence as a special one – that is any person who does not use the position of an employee of an enterprise, institution or organization (i.e., a person working for the benefit of an enterprise, institution or organization), power or official position or powers of an official of a legal entity under private law or a person providing public services. To this end, it is proposed to supplement Article 369-2 of the Criminal Code of Ukraine with a note specifying features of the subject of crime under Part 2 or 3 of this Article.

Keywords: criminal offenses in the sphere of official activity; corruption criminal offense; subject of a criminal offense; abuse of influence; undue benefit; official; criminal liability; qualification.